

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 13 mars 1917 kl. 2 e. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen i fråga om avveckling av militärförsvaret m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 86, har herr *Fredrik Ström* hemställt,

Motionen.

1) att riksdagen under uttalande av önskvärdheten av en fullständig avveckling av det nuvarande militärförsvaret hemställer hos Kungl. Maj:t att snarast möjligt för riksdagen framlägga en plan för avvecklingens praktiska utförande och för ordnandet av övriga frågor av olika slag, som härmed stå i samband;

2) att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa att taga initiativ till gemensamt uppträdande från de skandinaviska staternas sida, dels i fråga om militärförsvarets avveckling, dels ock beträffande riktlinjerna för det framtida uppträdandet i vad det gäller att utåt hävda en klart markerad neutralitetspolitik utan förbindelser till mer eller mindre omfattande militära försvarsanstalter.

Beträffande motiveringen för denna hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet.

Med sin i väsentliga punkter oklara och även självmotsägande framställning synes motionären i huvudsak vilja utveckla den uppfattningen, att en enskild stat när som helst skulle utan risk kunna och därför också bära avskaffa sitt militära försvar samt att det särskilt borde tillkomma smärre stater, enkannerligen den svenska, att i detta avseende taga ett första initiativ. Däri skulle ligga en så stark moralisk kraft, att övriga stater, även de stora och mäktiga, skulle förmås att följa det sålunda givna exemplet.

Det ligger i öppen dag, att en sådan tankegång är fullständigt utopisk. Allraminst torde den ha utsikt att vinna gehör mitt under det världskrig, som alltjämt rasar runt omkring oss och för vilket vi icke vilja bli ett hjälplöst byte.

Skola folken ha någon grundad förhoppning att kunna frigöra sig från de hårt tyngande rustningsbördor, som det under de senaste årtiondena härskande politiska systemet lagt på deras skuldror, så kan ett sådant avlyftande uppenbarligen ske allenast på den internationella överenskommelsens väg och i samband med sådana rätts- och maktgarantier, som för tryggheten av folkens frihet och självständighet kunna anses göra den nationella folkbeväpningen i dess nuvarande oerhörda omfattning obehövlig. Dess bättre förefaller det, som om såväl folkopinionerna som de ledande statsmännen, icke minst i de nu krigförande länderna, genom världskrigets allt förutseende trotsande och övermäktiga erfarenheter börjat komma till insikt om, att dylika garantier måste utfinnas och anordnas, därest den fred, efter vilken hela världen längtar, skall kunna bli varaktig och den europeiska kulturen under dess hägn få kraft och lugn att ånyo uppblomstra. Följaktligen synes man i denna fråga numera stå inför ett verkligt politiskt problem av första ordningen.

I det arbete för danandet av ett väsentligen nytt politiskt system, som knappast kan undgå att bli upptaget i mer eller mindre omedelbart sammanhang med de kommande förhandlingarna om fredens återställelse, bära enligt utskottets förmenande de svenska statsmakterna söka att medverka med all den kraft och i all den mån det kan bliva dem möjligt, i syfte bl. a. att därigenom även för vår del söka att lätta de tunga militära bördorna och samtidigt skapa nya och bättre förutsättningar såväl för vårt lands frihet och självständighet som för dess inre utveckling. Men att, såsom motionären föreslår, utan ett dylikt sammanhang med övriga internationella politiska faktorer nu för vår del skrida till avrustning kan utskottet omöjligen tillråda.

Utskottet får alltså hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 13 mars 1917.

På utskottets vägnar:

HUGO HAMMARSKJÖLD.

Närvarande vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet: herrar Hammarskjöld, Borell, Alkman, Magnusson, Oscar Olsson, Göransson och Gelin.

Reservation

dels av herrar Hammarskjöld, Borell och Magnusson, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

Utskottet, som gent emot motionären åberopar den från alla tider givna och under det nu pågående världskriget på det allvarligaste sätt bekräftade erfarenheten, att bevarandet av en nations självständighet i främsta rummet är beroende av dess vilja och förmåga att, där så kräves, med vapenmakt värna densamma, och som är förvissat, att Kungl. Maj:ts regering icke skall underlåta att, när tillfälle därtill kan yppas och i den mån sådant utan åsidosättande av landets intressen och säkerhet kan ske, bidra till förverkligandet av önskemålen om minskning för framtiden av de tunga militära bördor, som nu trycka nationerna, hemställer,

att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda;

dels ock av herr Oscar Olsson, som ansett att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

Herr Ströms motion nr 86 går ut på att vårt land, med fullständigt bortseende från de internationella förhållandena, skall påbörja en

fullständig avveckling av vårt militära försvar samt inbjuda de båda övriga skandinaviska staterna att följa vårt exempel.

Motionärens förnämsta argument i de försök han gör till saklig behandling av det föreliggande spørsmålet tyckas vara, att det är omöjligt för de små nationerna att åstadkomma ett militärt försvar, som är fullt betryggande mot överfall, samt att deras försvarsrustningar med något slags naturnödvändighet skulle rent av öka krigsfaran för dem.

Typiskt för motionärens sätt att »bevisa» riktigheten av sina ledande tankar är, att utom vårt eget land Schweiz anföres som det avgörande exemplet på ett folkligt försvarssystem med »en nästan oemotståndlig tendens till en för freden . . . farlig stegring.» Alltså skulle garantierna mot detta lands, liksom de skandinaviska ländernas, indragande i världskriget ha varit större utan något försvar alls till skyddande av neutraliteten! Gång på gång återkommer motionären med uttryck för sin övertygelse att av imperialistiska åskådningar ledda nationer — väl också i ett krigs »nödläge»? — skulle bli *mindre* frestade att kränka fullständigt avväpnade och således militärt maktlösa småstater! Dessa ha, enligt motionären, under *alla* förhållanden sitt säkraste värn i »fredsmedlen», vilka — utom i avvapningen och »den internationella kultursolidariteten» — slutligen specificeras som inneslutna i »en målmedveten näringspolitik, i industriens, jord- och skogsbrukets verksamma stödjande, i arbetslöshetens bekämpande, skolväsendets uppräckning och omorganisation, vägförbättring och kommunikationsleders tidsenliga utvidgning m. m.»

Som stöd för sin uppfattning, att vårt folk och de små nationerna i allmänhet inte ens med ett i förhållande till deras ekonomiska bärkraft synnerligen betungande militärt försvar kunna uträtta något av betydelse för skyddande av sin självständighet, anför motionären inte endast det militära krossandet av de småstater, som under världskriget kommit i vägen för de kämpande stormakterna, utan även krigets erfarenheter i fråga om de nya krigsmetoderna.

Det är dock långt ifrån säkert, att dessa erfarenheter om skyttegravsförsvarets och undervattensbåtarnas effektivitet minska utsikterna för de små staterna att framgångsrikt skydda sitt område. Tvärt om finnas militära auktoriteter, som redan anse sig kunna konstatera, att anfallskrigen i framtiden bli så gott som omöjliga mot även små stater, vilka försett sina gränser med modernt löpgravsskydd och sin kust med ett gott u-båtsförsvar. Även om ett sådant skydd på längden kunde genom-

brytas av en mycket överlägsen stormakt, skulle detta draga allt för långt ut på tiden och kosta allt för stora offer för att genom en plötslig kupp ett fullbordat faktum skulle kunna skapas. Den anfallande måste räkna med att, i stället för en bekväm och snabb militärpromenad genom ett oförsvarat land, uppbjuda mycket betydande stridskrafter för ett relativt långvarigt och osäkert krigsföretag. Att i en sådan situation med dess utsikter till vittutseende komplikationer, på grund av krigets långvarighet och övriga makters ingripande, frestelserna till ett överfall måste ganska väsentligt minskas, ligger väl ändå i öppen dag. En för de skandinaviska länderna under dessa nya förhållanden gemensam militär försvarsorganisation — om verkligen efter världskriget en internationell rättsordning inte skulle omedelbart komma till stånd — vilken tanke motionären så överlägset avvisar, skulle i betraktande av den skandinaviska halvöns relativt korta landgräns tydligen ytterligare befästa fredsmöjligheterna för dessa tre folk, vilka — fränsett en liten om än bullrande klick i vårt eget land — stå på en kulturnivå, som utesluter all tanke på krigisk och äventyrlig utrikespolitik.

Motionären har i sin motivering självfallet lagt mycken vikt vid den misstro mot vårt militärförsvaret, som otvivelaktigt förefinnes och även helt naturligt på grund av allehanda bittra erfarenheter måste förefinnas hos breda lager av vårt folk. Ett effektivt försvar måste ha till oundgänglig förutsättning folkets förtroende och därav följande beredvillighet att underkasta sig dess bördor. Detta förtroende vinnes aldrig utan alla svenska medborgares lika rätt till medbestämmande och ansvar i sitt fäderneslands angelägenheter. Därför borde tidens allvar tvinga varje fosterlandsälskande medborgare, varje politiskt parti, varje regering att efter måttet av sina krafter medverka till den demokratisering av hela vårt nationella liv, som måste sträcka sina verkningar även till försvarsväsendet. Detta är den nödvändiga grundbetingelsen för en verkligt nationell samling i försvarsfrågan, vilken aldrig kan kommenderas fram utan måste växa upp inifrån i jämbredd med en ny folklig anda inom försvarsväsendet.

I och med fyllandet av denna betingelse skulle motionärens angrepp på vårt lands försvarsväsen undanryckas *varje* stöd av den starka internationella folkmening han nu anför som samstämmig med de yrkanden han gjort i sin motion. Denna folkmening har nämligen ingenting som

helst att skaffa med motionärens krav på en isolerad stats eller statsgrupps avrustning. Beviset härför nödgas motionären själv framlägga. I de motionen bilagda resolutioner, som på de internationella socialistiska kongresserna antagits mot militarismen, återfinnes följande yttrande i den grundläggande Stuttgarteresolutionen, som bekräftats av de följande kongresserna: »Kongressen ser i försvarsväsendets demokratiska organisation, folkvärn i stället för de stående härarna, en väsentlig garanti för att anfallskrig bliva omöjliga och för underlättande av de nationella motståndningarnas övervinnande.» Och den svenska socialdemokratien har alltjämt stått på samma linje, vilket med ökad klarhet bekräftats av den senaste partikongressen i Stockholm 1917. Den förklarade: »Socialdemokratien, som hävdar nationens självbestämmanderätt, kan icke fransäga sig skyldigheten att försvara denna rätt, därest densamma anfaller. En principiell försvarsnihilistisk ståndpunkt måste därför bestämt avvisas.» Den svenska socialdemokratien har således tagit lika bestämt avstånd som de internationella kongresserna från den principiella försvarsnihilismen och alltså från den av motionären framförda uppfattningen, att anfallskrig mot små stater från mäktiga, av militaristiska och maktfilosofiska åskådningar behärskade stormakter skulle förhindras genom de små staternas — i detta fall de skandinaviska folkens — fullständiga avväpning.

En helt annan sak är, att kravet på en hastigare *internationell* minskning i rustningarna fram mot avväpning torde bli en aktuell fråga i alla land *efter* världskrigets slut. Den »väpnade fredens» internationella anarki har resulterat i det största elände världen ännu bevittnat. I en utsträckning som aldrig förr i krigens historia ha det mänskliga snillet, det mänskliga arbetets under årtionden och århundraden uppbyggda och för kommande släktled bevarade resultat grusats. Oersättliga, i outtröttlig flit och trohet samlade värden ha tillspillogivits under ett samtidigt fortgående brutaliserande av mänskligheten. Såväl civilisationens andliga elit som den socialistiskt skolade arbetarklassen i alla länder och för övrigt i stort sett hela det arbetande folket hade nått fram till en ståndpunkt, från vilken krigets våld och blodsutgjutelse ansetts som den avskyvärdaste förbrytelse. Men nu har mänskligheten måst bevittna, att en krigsfilosofi och en krigsförkunnelse, vilken för endast ett par år sedan allmänt betraktades som utslag av moralisk atavism och perver-

sitet, fått göra sig bred inte blott i de krigförande utan även i de neutrala länderna.

Mot allt detta har dock helt naturligt en reaktion i sin ordning framträtt. Världsfredstanken, länge avvisad som helt utopisk, har i större eller mindre mån knäsatts även av stormakternas ledande statsmän, som nu allmänt förklara sig eftersträva en *varaktig* fred. Men en sådan måste byggas på rättens grund. Den tanken vinner allt mera insteg bland ledande kretsar, även i de krigförande länderna, att de kommande fredsunderhandlingarna måste leda till upprättandet av en internationell rättsordning. I det sambandet komme då avrustningsfrågan att få sin naturliga lösning. I ett på rättens grund organiserat statsystem av om möjligt samtliga civiliserade större och mindre stater finns inte längre plats för kriget såsom sista instans i mellanfolkliga tvister. I våldsmedlens ställe träda rättsliga avgöranden, och i det nuvarande militärsystemets ställe träder förpliktelsen för varje land att lämna sitt bidrag till en internationell ordningsmakt.

Men till dess måste varje folk och varje parti, som hävdar nationernas självbestämmanderätt, avvisa den försvarsnihilistiska ståndpunkten. Av vad här ovan utvecklats framgår, att så länge förhållandena äro som nu i världen, är även vårt folk hänvisat till att hålla fast vid *ett utslutande för vårt försvar avpassat folkvärn*. Det är orimligt, att vår rätt att leva vårt fria och oberoende nationella liv skulle vara bättre skyddad, om vi totalt avskära oss varje möjlighet att sätta makt bakom denna vår rätt. Det är inte sant, att en avrustning skulle minska frestelsen till överfall och intrång på vår rätt. Farorna härför skulle tvärtom i hög grad stegras. Så länge världen saknar en på ömsesidiga bindande avtal vilande internationell rättsordning, blir just ett sådant även av de små nationerna uppbygget folkvärn en väsentlig garanti för världsfredens bevarande. Försvarsproblemets kärna för vårt folk, *så länge den internationella våldsanarkien fortfar*, blir således skapandet av detta effektiva folkvärn, omfattat av folkets förtroende och avpassat efter vår ekonomiska bärkraft. Den under trycket av krigets fador uppkomna motviljan mot att ärligt och modigt se en obeveklig verklighet i ögonen, benägenheten att i vämjelse och förtvivlan ge efter för trötthetens bekvämare känslotänkande, som stannar vid ett dunkelt hopp om att det värsta — värnlösheten och trældomen under främmande förtrycks godtycke — dock måhända kan undgås till ett billigare pris, detta än så förklarliga sammansjunkande blir under tider som dem vi nu genomleva

inte endast omanligt. Att offra åt dylika stämningar kan rent av bli ett brott mot svensk frihet och självbestämmingsrätt.

Tydligt är, att vår nation — ensam eller i förbindelse med de övriga båda skandinaviska folken — kan på allvar upptaga frågan om en fullständig avrustning, *först då en internationell överenskommelse kan träffas* om en sådan åtgärd. Denna enda rimliga ståndpunkt i avvärpningsfrågan var för övrigt motionärens egen, liksom hans medmotionärs i andra kammaren, så sent som riksdagen 1916 i motionen om sammankallandet av en konferens mellan neutrala stater.

Utskottet föreslår därför,

att första kammaren, under uttalande av sin förvisning om att vårt lands regering inte skall låta något tillfälle gå sig ur händerna att, med allt det inflytande vårt land kan äga, vid internationella förhandlingar stödja arbetet för upprättandet av en freden tryggande internationell rättsordning, måtte besluta avslå herr Ströms motion.